

AZ OROSZ BIRODALOM HÁBORÚJA UKRAJNA ELLEN: A POSZTKOMMUNISTA ÁTMENET LEGKOCKÁZATOSABB IDŐSZAKA

THE WAR OF THE RUSSIAN EMPIRE AGAINST UKRAINE: THE MOST DANGEROUS PHASE OF POST-COMMUNIST TRANSITION

Mihályi Péter¹, Szelényi Iván²

¹az MTA levelező tagja, egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest

peter@mihalyi.com

²az MTA rendes tagja

ÖSSZEFOGLALÁS

Meggyőződésünk szerint az orosz–ukrán háború okait a posztkommunista átmenet részeként lehet megérteni. A putyini Oroszország szemszögéből nézve, az Egyesült Államokkal és Kínával összehasonlítva az elmúlt három évtized a gazdasági növekedés frontján sikertelen volt. Innen eredeztethető Putyinnak az a szándéka, hogy a lehető legnagyobb arányban építse vissza a kommunista ideológiára épített, de 1991-ben felbomlott, soknemzetiségű államszövetséget, a Szovjetuniót. Van itt azonban egy ellentmondás, amelyet sem a közvélemény, sem az orosz vezetők nem látnak át. Az orosz vezetés semmi mással nem tudja legitimálni jelenlegi hatalmát és a *status quo* megváltoztatására irányuló ambícióit, mint az orosz nemzeti érdekekre való hivatkozással. Kommunista ideológia nélkül ez nem megy, mert a szlavofil, etno-nacionalista, pravoszláv ideológia és Putyin személyi kultusza a térség minden más etnikuma számára elfogadhatatlan.

ABSTRACT

We believe that the causes of the Russian-Ukrainian war can be understood as part of the post-communist transition. From the perspective of Putin's Russia, compared to the United States and China, the past three decades have been unsuccessful on the economic growth front. This is where Putin's intention to restore as much as possible the multi-ethnic federation of states, the Soviet Union, can be traced back to. The USSR was built on the communist ideology. But the Russian leadership cannot legitimize its current power and its ambitions to change the status quo in any other way than by referring to Russian national interests. There is a contradiction here, which neither public opinion nor Russian leaders see through. The restoration of a multi-ethnic state is not possible without communist ideology, because the Slavophile, ethno-nationalist, Pravoslav ideology and Putin's personality cult are unacceptable to all other ethnic groups in the region.

Kulcsszavak: posztkommunista átmenet, nukleáris fenyegetés, Oroszország, Ukrajna, Kína

Keywords: post-communist transition, nuclear threat, Russia, Ukraine, China

A POSZTKOMMUNISTA ÁTMENET TÉNYEI

1987-ben huszonhat szocialista ország négy kontinensen a Föld területének 31%-át birtokolta. Az össznépesség 34%-a lakott ezekben az országokban. Ahhoz, hogy ez megváltozzon, a Szovjetunió *de facto* és *de jure* felbomlása és a kommunista ideológia feladása egyaránt szükséges volt. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége (közismert orosz rövidítéssel: CCCP) 1991. december 26-án szűnt meg a három szláv alapító állam – Oroszország, Ukrajna és Belarusz – elnökeinek megállapodásával. A további tizenkét tagállam is deklarálta függetlenségét, Oroszország pedig valamennyi utódállamot szuverénnek ismerte el. 1995-ben már csak két országban élt tovább a tervgazdaság és a szovjet típusú egypártrendszer, Kubában és Észak-Koreában. Úgy látszott, hogy a rendszerváltás után öt évvel már csak ennyi maradt a szocialista világrendszerből. Közben új nemzetek születtek. 2010 táján – a határváltozások után – harmincnyolc országot lehetett besorolni az „átmeneti gazdaságok” (transition economies) csoportjába (Mihályi–Szelényi, 2021). Ekkor még egyértelműnek látszott, hogy Oroszország és Kína is gyors ütemben halad a piacgazdasággá válás és a liberális fejlődés útján, ahogy ezt Francis Fukuyama (1989, 2022) megjósolta.

2022-ig, az Ukrajna elfoglalására irányuló orosz invázió kezdetéig úgy tűnt, hogy történelmi léptékkal mérve az emberiség olcsón megúszta ezt a drámai mértékű átmenetet. Az persze köztudomású volt, hogy 1989 után voltak jelentős katonai összecsapások a balkáni és a posztszovjet térségben (a *Wikipedia* szerint legalább ötven), de a mostani orosz–ukrán háborúig úgy tűnt, hogy ezek időben és térben is, sőt a veszteségeket tekintve is korlátozottak voltak, és fel sem merült a tömegpusztító fegyverek alkalmazásának lehetősége. Már csak azért sem, mert a hidegháború (1947–1991) időszakához képest Oroszország számottevően csökkentette atomarzenálját, három új posztszovjet állam pedig – Belarusz, Kazahsztán és Ukrajna – önként „visszaadta” nukleáris fegyvereit Oroszországnak (Szelényi–Mihályi, 2019).

AZ UKRAJNA ELLEN INDÍTOTT HÁBORÚ ÜRÜGYEI ÉS ALAPVETŐ OKA

A jelcini Oroszország 1991-ben elismerte Ukrajna szuverenitását, s ezt 1994 decemberében nemzetközi szerződés formájában is megerősítette (Budapesti Memorandum). Vlagyimir Putyin már 2005-ben mondott olyasmit, hogy „a Szovjetunió felbomlása a 20. század legnagyobb geopolitikai katasztrófája volt”, de ez nem váltott ki különösebb figyelmet. Pedig ezt a gondolatot még tovább is folytatta: „Az orosz nép számára valóságos drámává vált, hogy több tízmillió polgártársunk és honfitársunk került orosz területen kívülre. Az összeomlás jár-

ványa magára Oroszországra is áttérjett.”¹ Később többször is idézték ezeket a mondatokat a külföldi megfigyelők, de 2022. február 24-ig nem volt világos, hogy ezeknek a kijelentéseknek mik lesznek a következményei.

A sok szálon futó események közül – utólag – az ukrainai történések bizonyultak a legfontosabbnak. 2013. november 21-én tömegtüntetés kezdődött Kijevben, miután Viktor Janukovics elnök reálpolitikusként és/vagy oroszbarát meggyőződésből váratlanul bejelentette, hogy nem fogja aláírni az Európai Unió által felkínált társulási egyezményt, annak ellenére sem, hogy azt már az ukrán parlament túlnyomó többséggel jóváhagyta. Ekkor tört ki a második „narancsos” forradalom. A konfliktus csúcspontja 2014. február 18–20-án volt, amikor a rendőrség erőszakot alkalmazott, amelynek során közel száz tüntető és tizenhárom rendőr életét veszítette. Ezt követően Janukovics Oroszországba menekült, és egy átmeneti kormány vette át az irányítást. Putyin Janukovics elűldözését és az azt követő szabad választásokat törvénytelennek minősítette. Mi több, elvi alapon vitatta, hogy Ukrajnának joga lenne az Európai Uniót és a NATO-t választania. Vagyis Moszkva már 2014-ben kétségbe vonta Ukrajna szuverenitását, de ez mint hír még ekkor sem rázta meg a nemzetközi közvéleményt (és így a magyart sem).

Pedig ekkor történt, hogy jelzés nélküli egyenruhát viselő, oroszul beszélő „önkéntesek” vonultak be a Krímbe és Ukrajna két, többségében inkább orosz anyanyelvű megyéjébe. Azután fegyveres erővel létrehoztak két névlegesen független és szuverén „államot”, a Luhanszki és a Donyecki Népköztársaságot, a Krím félszigetet *de facto* kormányzó orosz nacionalisták „kérésére” pedig az Oroszországi Föderáció megadta az engedélyt az Oroszországhoz való csatlakozásra. Moszkva hivatalos indoklása szerint az orosz „önkéntesek” az ukrainai orosz nyelvű kisebbséget védtek az ukrán többség elnyomásával szemben. Innen-től kezdve Putyin és közvetlen munkatársai több nyilatkozatukban is kétségbe vonták, hogy létezik-e egyáltalán Ukrajna vagy az orosztól érdemben különböző ukrán nyelv és kultúra. Ezen persze vég nélkül lehet vitatkozni.

Lehet amellet érvelni, hogy ukrán részről helytelen volt az ukrán nyelvet az ország hivatalos nyelvének deklarálni, de nincs meggyőző és elegendő bizonyíték arra, hogy az orosz kisebbséget atrocitások érték volna. Az is köztudott, hogy sok orosz anyanyelvű felnőtt – miként Volodimir Zelenszkij elnök is – ma már magát ukránnak tartja. Az az indoklás, amelyre Putyin a háború kezdetekor hivatkozott, nem több mint átlátszó hazugság. Az ukrainai „különleges katonai művelet célja, hogy megvédje azokat az embereket, akiket a kijevi rezsim nyolc éven keresztül bántalmazott, népiirtásnak vetett alá. És ennek érdekében arra fogunk törekedni, hogy demilitarizáljuk és nácítlanítsuk Ukrajnát, valamint, hogy bíróság elé

¹ Ezt Putyin elnök az ország polgáraihoz intézett tévébeszédében, az amerikai minta szerint megkoreografált 2005. április 25-i évértékelőjében fogalmazta meg.

állítsuk azokat, akik számos véres bűncselekményt követtek el a civilek ellen, beleértve az Orosz Föderáció állampolgárait is.”²

Ha viszont Ukrajna mint állam nem létezett, és nem is indokolt, hogy létezzen, akkor a Szovjetunió többi utódállamának a szuverenitása is megkérdőjelezhető (Mihályi–Szelényi, 2022). Számos jel szerint Putyin magát Nagy Péter cár (I. Péter, 1672–1725) utódjának tekinti,³ távlati célja a nagy péteri orosz birodalom által meghódított északi és nyugati területek újbóli bekebelezése és integrálása egy többnemzetiségű föderációba.

Véleményünk szerint a 2022. február 24-én kirobbant, mindkét oldalon nagy erőket mozgósító orosz–ukrán háború legfontosabb oka az, hogy Oroszország számára a rendszerváltás nem hozta meg a remélt eredményt, a Nyugathoz való gazdasági felzárkózást. Miután 1991-ben megszűnt a KGST (Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa) és a Varsói Szerződés, és később sem sikerült igazán életképes utódszervezeteket létrehozni a Szovjetunió tizenöt egykori szövetséges tagköztársasága részvételével, Oroszország külpolitikai értelemben lényegében magára maradt a világszínpadon.⁴ Rosszabb helyzetbe került, mint amilyenben közvetlenül a hidegháború elvesztése után, 1989-ben volt. Moszkvából nézve a kínai felzárkózási stratégia is sikereesebbnek látszott, mint amit ők csináltak (1. ábra).

Sőt azzal is tisztában kellett lenniük az orosz vezetőknek, hogy a viszonylagos orosz gazdasági sikereket is (például a GDP növekedését 1999 és 2013 között) jórészt egy véletlen tényező, a világpiaci olaj- és gázárak emelkedése okozta.⁵ 1991-ben sok orosz remélte, hogy hamarosan Európához tartoznak majd, sőt, még Putyin is „zapadnyiknak” (nyugatiasnak) számított 2000-ben. 2022-re azonban – jórészt Ukrajna miatt – a „Nyugat” általában, konkrétan pedig az Egyesült Államok és a NATO számított a fő ellenségnek. Most már az volt az érv, hogy meg kell Oroszországot védeni a nyugati és/vagy amerikai káros behatásoktól. Ezért

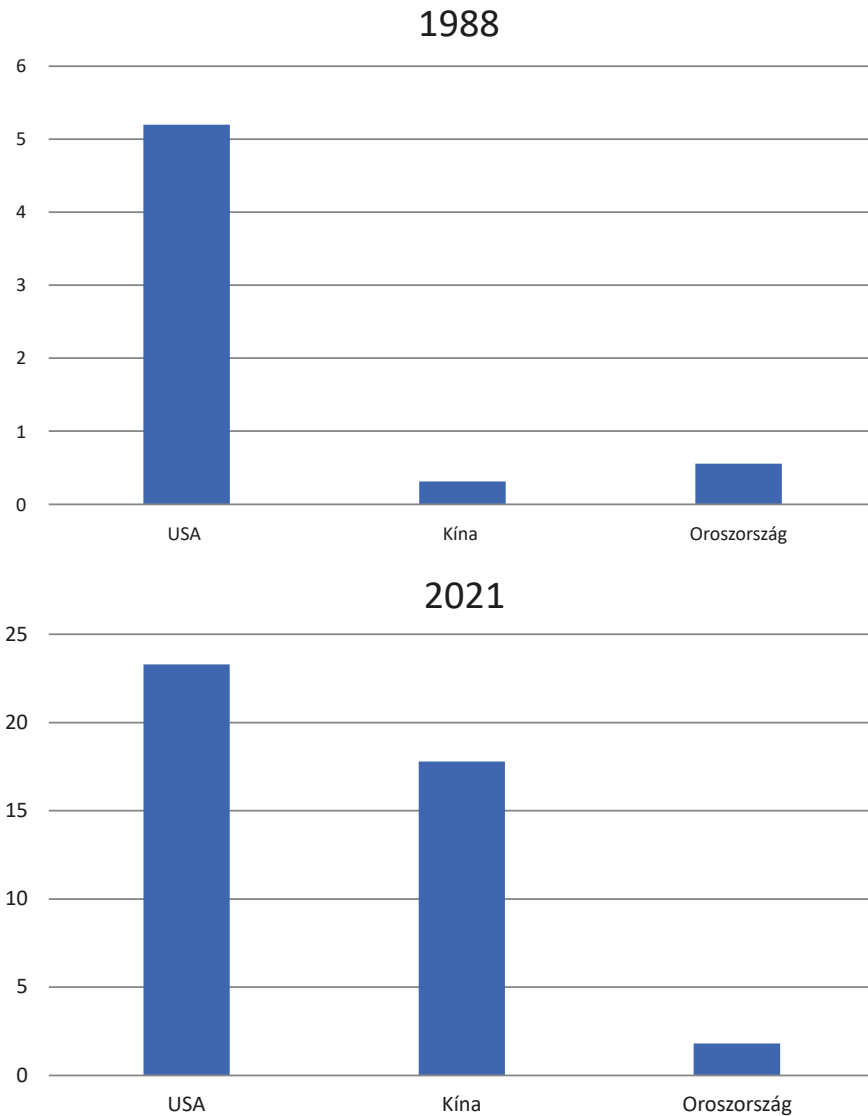
² Részlet az orosz állampolgárokhoz intézett tévébeszédéből, amely a háború kirobbanásakor hangzott el.

³ Erre szolgált különleges alkalomként a Nagy Péternek szentelt kiállításán tett elnöki látogatása 2022 júniusában. Az itt elmondott beszédében Putyin megpróbálta Nagy Péter Svédország meghódításáért vívott háborúját a saját ukrajnai katonai inváziójához hasonlítani. Azt sugallta, hogy Oroszország fellépése azért indokolt, mert Ukrajna nem legitim szuverén nemzet, hanem valójában orosz terület.

⁴ Noha 1992-ben Oroszország el tudta érni, hogy a Szovjetunió hat utódállama (Oroszország, Örményország, Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán és Üzbegisztán) Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete (KBSZSZ) néven létrehozzon egy katonai együttműködési formát, de a nagyságrendi különbségek miatt Oroszország nem lett lényegesen erősebb, mint ha egymagában lenne. Sőt, erre a helyzetre nagyon is érvényes Otto von Bismarck német kancellár mondása, miszerint „az erős egymagában a legerősebb”.

⁵ Az olaj hordónkénti ára ebben az időszakban 19 dollárról 88 dollárra emelkedett, azóta viszont nem volt trendszerű emelkedés, csak ingadozás.

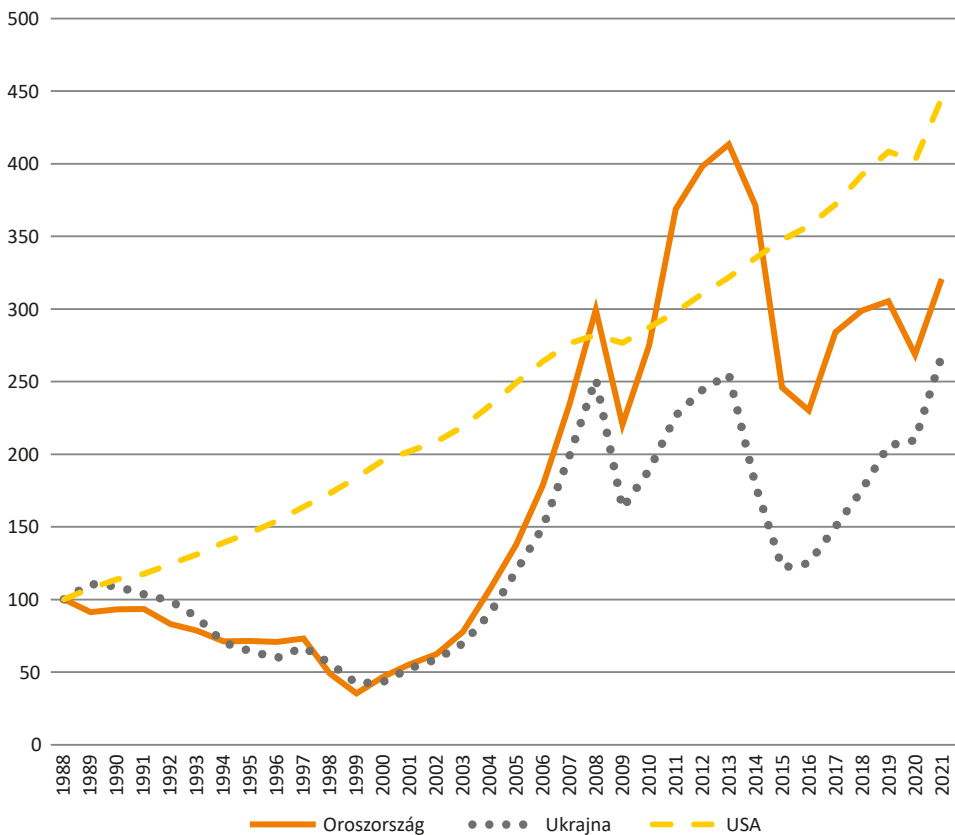
igyekezett Putyin elnök és Szergej Lavrov külügyminiszter az orosz–ukrán háborút amerikai–oroszl háborúként értelmezni.

1. ábra. A legnagyobb nemzetgazdaságok a nominális GDP alapján (trillió USA dollár)
(A szerzők számítása a Világbank adatai alapján)

Gazdasági és társadalmi-politikai értelemben Ukrajna sem volt sikeres. Sőt, a két országot összehasonlítva Ukrajna teljesítménye még rosszabb volt (2. ábra).

Index, 1988 = 100

2. ábra. A GDP alakulása az Egyesült Államokban, Oroszországban és Ukrajnában, 1988–2021
(A szerzők számítása a Világbank adatai alapján)

Az 1991 utáni időszakban még lanyhább volt az ukrán GDP-növekedés, a háború kitörése előtti években a Transparency International korrupciós percepció indexe is majdnem olyan szégyellni való volt, mint Oroszországé. A demográfiai változások is aggasztó képet mutattak. Miközben az elmúlt harminc évben a világ népessége negyven százalékkal, az Egyesült Államoké harminc százalékkal, Kínáé húsz százalékkal gyarapodott, Oroszország népessége stagnált, Ukrajnáé pedig húsz százalékkal csökkent.

Katonai téren minden adat azt jelezte, hogy Oroszország nemcsak atomhatalomként, de a hagyományos fegyverzetek tekintetében is erősebb, mint Ukrajna. Ezért logikusnak tűnhetett, hogy Putyin az orosz birodalomépítő háborút Ukrajna megtámadásával kezdte. Az erősebb megtámadja a (sokkal) gyengébbet: ez az evolúció fő szabálya. Ukrajna aktív katonáinak a száma a háború kezde-

tén 186 ezer volt, szemben az oroszok 900 ezres hadseregével. Ukrajnának 987 tankja volt, az oroszoknak 3417 stb. Ahogyan ezt Putyin 2015 októberében egy nosztalgikus interjúban megfogalmazta: „Ötven évvel ezelőtt a leningrádi utca megtanított egy nagyon fontos leckére: ha elkerülhetetlen a harc, akkor neked kell először ütnöd” (URL1).

Az oroszok láthatóan nem számítottak az ukránok heves ellenállására, talán még azt is gondolták, hogy egyáltalán nem fognak ellenállni, miként az Csehszlovákia megszállása idején, 1968-ban történt az értelmetlen veszteségek elkerülése érdekében.⁶ Így az első Kijiv (Kijev) elleni orosz támadás kínos vereséggel ért véget. Utána pedig elindultak a nyugati fegyverszállítások, az ukrán kormánynak szánt hatalmas pénzügyi segélyek, és sorra születtek az Oroszország elleni gazdasági szankciók. Ez a *sarokba szorított helyzet* magában hordozza a nukleáris fegyverek bevetésének kockázatát. Egy ahhoz hasonló helyzet állt elő, mint a kubai válság (1962) idején, amikor a két szuperhatalom nagyon közel volt az atomrakéták elindításához, egy esetleges harmadik világháború kitöréséhez. Lehet, hogy az orosz fél hét hónappal a háború kezdete után, 2022. szeptember végén már eljutott idáig? Nehéz másképpen értelmezni Dmitrij Medvegyev volt elnök szavait, aki egy interjúban ekkortájt így fogalmazott: „Oroszországnak joga van nukleáris fegyverrel megvédeni magát, ha rákényszerítik, és ez természetesen nem blöff. [...] Képzeliük el, hogy Oroszország a legfélelmetesebb fegyvert kénytelen bevetni az ukrán rezsimmel szemben, amely olyan nagyszabású agressziót követett el, amely veszélyezteti államunk létét” – mondta Medvegyev, aki jelenleg a Putyin által elnökkölt orosz Biztonsági Tanács alelnöke (URL2).

Van a mostani háborúnak egy aspektusa, amely hasonlóvá teszi a konfliktust a spanyol polgárháború időszakához (1936–1939). Ez pedig a háború *proxy* jellege. Sem lefordítani, sem megmagyarázni nem könnyű, mi az a *proxy háború*, aminek most Moszkva az ukránai helyzetet beállítja (Hughes, 2022). Lényege, hogy valamely fegyveres konfliktusban globális vagy regionális nagyhatalmak nem közvetlenül, hanem a helyi hadviselő feleket (diplomáciailag, pénzzel és/vagy fegyverrel) támogatva vesznek csak részt. A spanyol polgárháború esetében a náci Németország, Olaszország, Portugália stb. a francóistákat támogatta. A köztársaságiak oldalán harcoltak a Nemzetközi Brigádok, melynek katonái több mint ötven országból jöttek, a pénzügyi támogatást, illetve a fegyverutánpótlást a Szovjetunió biztosította. Az orosz–ukrán háború részben azért zajlik más formában, mert az Ukrajnát fegyverrel és pénzzel támogató nyugati erők, az Egyesült Államok, a NATO és az EU – éppen a spanyol polgárháború példáján okulva – mindeztidáig csak fegyvert küldtek Ukrajnának, de katonákat nem.

⁶ A Varsói Szerződés csapatainak támadása előtt minden csehszlovák katonai egység egyértelmű parancsot kapott, hogy nem hagyhatják el laktanyáikat. Ez elvben Ukrajnában is megtörténhetett volna.

Vagyis, az analógia nem teljesen alaptalan, de mégsem helyénvaló. Ám az sem véletlen, hogy az orosz diplomácia mégis igyekszik minél többször használni ezt a kifejezést. Egészen más ugyanis az üzenete annak, hogy Oroszország katonai vereséget szenvedett Ukrajnától (egy sokkal kisebb országtól), mint azt mondani, hogy Oroszországot csak az egyesült „Nyugat”, vagyis az USA, a NATO és az EU kényszerítette rá a békekötésre. Abban a vélekedésben is van logika, hogy egy proxy háborút elvben bármelyik fél feladhat, mint ahogyan ezt az Egyesült Államok tette a vietnámi háború (1965–1973) idején. Egy bizonyos ponton az Egyesült Államok megvonta a támogatását a dél-vietnámi rezsimtől, s ez a Szovjetunió által támogatott észak-vietnámi kommunista rendszernek meghozta a győzelmet. Ezzel az analógiával egy baj van: Ukrajna védelme a NATO, az Egyesült Államok és az EU számára ezerszer fontosabb ügy, mint annak idején a vietnámi háború volt. Látnunk kell tehát, hogy ez a proxy háború probléma is része annak a sarkba szorított állapotnak, amelynek kockázatáról már fentebb említést tettünk.

Van még egy súlyos kockázat, amelynek a realitását csak akkor lehetne felmérni, ha sokkal többet tudnánk az orosz–kínai viszony részleteiről. Arra gondolunk, hogy milyen beláthatatlanul veszélyes világpolitikai helyzet állna elő akkor, ha az orosz–ukrán háború idején Kína megpróbálná lerohanni Tajvant, és lekötöni az Egyesült Államok haderejét a Csendes-óceáni térségben, s ezáltal közvetve erősíteni Putyin elnök helyzetét az ukrajnai hadszíntereken.

AMIT PUTYIN CÉLUL TŰZÖTT KI – LEHETETLEN

Összeomlása előtt a Szovjetunió területe 22,4 millió km² volt, ma az Oroszországi Föderáció 17,1 millió km²-nyi területet ural. A különbség (5,3 millió km²) nagyobb, mint az Európai Unió teljes területe (4,3 millió km²). Akár csak közel ekkora terület meghódítása a posztkommunista átmenet korszakában vagy bármikor a belátható jövőben elképzelhetetlen. A Szovjetunióknak ugyanis volt egy hamis (és sokak által soha nem elfogadott), de mégis sokak számára vonzó, univerzális, ateista ideológiája, nevezetesen az emberiség egészét felszabadító eszme, a kommunizmus ideálja. Ez tartotta egyben a tizenöt tagállamot hetven éven át. Ez jól összefért egy soknemzetiségű, föderálisan megszervezett állam modelljével is, és azzal, hogy a Szovjetunió egyes vezetői nem is Oroszországban születtek, és/vagy nem voltak apai és anyai ágon egyaránt orosz nemzetiségűek, és nem követték a pravoszláv hitet (Joszif Sztálin [Joszeb Dzsugasvili], Leon Trockij [Lev Bronstejn], Feliks Dzerzsinszkij [Feliks Dzierżyński], Lavrentyij Berija, Nyikita Hruscsov, Mihail Gorbacsov stb.). Szimbolikus értelemben ezt fejezte ki az, hogy a Szovjetunió himnusza 1945-ig az *Internacionálé* volt. Csak ezután született az inkább szlavofil érzületet visszatükröző himnusz, amely a nemzetközi proletariátus érdekeire való hivatkozás helyébe az orosz érdekek vé-

delmét helyezte. Már az első két sor is ezt tükrözte: „Szövetségbe forrt szabad köztársaságok, / A nagy Oroszország kovácsolta frigy”. Putyin számára azonban a kommunista ideológiához való visszatérés aligha képzelhető el. Közös célként a szovjet himnusz utolsó három sora sem vállalható: „Lenini párt vezet. / Láng, mely a népeket / Kommunizmus győztes útján viszi.”

Mára elfelejtődött, de tény, hogy 1991 augusztusában – a Gorbacsov ellen megszervezett sikertelen puccs után – Putyin elődje, Borisz Jelcin volt az, aki nagy hirtelenjében, az Orosz Föderáció elnökeként betiltatta az SZKP-t, a Szovjetunió Kommunista Pártját. Ezt nem lehet visszacsinálni. Már csak azért sem, mert az SZKP-nek van utódpartja, az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja, amely önmagát két évtizede a Putyin-rendszer ellenzékeként definiálja az orosz parlamentben. Ezért Putyin aligha tehet mást, mint a dicsőséges orosz történelemre hivatkozik, magát Nagy Péternek láttatja. Saját küldetése valamiféle Új-Oroszország⁷ vagy Nagy-Oroszország összekovácsolása egy akkora területen, amely még erősebb is, nagyobb is, mint amit Nagy Péter magának, illetve országának megszerzett (12 millió km²). Ehhez a pravoszláv tradíciókat is fel tudja használni, s ehhez valóban sok támogatást kap Oroszországban – népszerűsége 80% körül volt a Krim elfoglalásakor. De Oroszország mai nagy szomszédai, akiket szívesen bekebelezne, s ahonnan a már említett, hiányzó 5,3 millió km² matematikailag össze is jönne – azaz Kazahsztán (2,7 millió km²), Mongólia (1,5 millió km²), Afganisztán (0,7 millió km²) és Ukrajna (0,6 millió km²) –, minden látható jel szerint ezt hevesen ellenzik. A viszonylag könnyen bekebelezhető országok – Belarusz, Moldova, esetleg Georgia (Grúzia) – még a siker esetén sem erősítenék számottevően Oroszországot. A többi potenciális partner sem lelkes azért, hogy a putyini orosz birodalom erősödjön. Törökországnak magának is nagyhatalmi ambíció vannak, és a még szóba jöhető közép-ázsiai országok is inkább Törökországhoz igazodnak, mint Moszkvához. Kína sem akar egy sikeres és erős Oroszországot a 4300 kilométeres közös határ másik oldalán.

Putyin felfogása szerint az Oroszország jelenlegi határa mellett elhelyezkedő államoknak csak korlátozott szuverenitásuk lehet. „Egy új korszak jön, egy új szakasz a világtörténelemben. Csak a valóban szuverén államok képesek olyan fejlődési modellt mutatni másoknak, amelyben az ember nem eszközzé, hanem a legfőbb céllá válik.”⁸ A szomszédos államoknak, azoknak is, amelyek soha nem voltak a Szovjetunió tagállamai, minimum semlegesnek kell lenniük (például Svédország és Finnország). Csakhogy, az orosz vezetés semmi mással nem tudja

⁷ Az Új-Oroszország (Novorosszija) nevet Putyin 2014–2015-ben már bedobta a köztudatba. Ez a tiszavirág-életű, nemzetközileg el nem ismert bábállam Kelet-Ukrajnában, a Donyecki Népköztársaság és a Luhanszki Népköztársaság uniójaként alakult meg. Ez a konstrukció ma már papíron sem létezik, miután a két népköztársaság, valamint két régió, Herszon és Zaporizzsja a háború 8. hónapjában beolvadt az Orosz Föderációba.

⁸ Részlet egy 2022-es beszédből (URL3).

legitimálni jelenlegi hatalmát és a *status quo* megváltoztatására irányuló jövőbeli ambícióit, mint az orosz nemzeti érdekekre való hivatkozással. Másképpen fogalmazva: a jelenlegi koncepció alapvető önellentmondása az, hogy a *szlavofil, etno-nacionalista, pravoszláv ideológia és Putyin személyi kultusza minden más ország számára elfogadhatatlan*.

A háború kitörésekor Putyin abban reménykedett, hogy legalább annyit el tud érni, hogy (i) a NATO nem vesz fel új tagokat, (ii) a NATO-ba 1989 után belépett országokban nem lesznek NATO-csapatok. Ez a két cél a háború első pár hete során lekerült napirendről. Nem azért, mert Putyin meggondolta magát, hanem azért, mert kiderült, nincs elegendő ereje e célok kierőszoálására.

IRODALOM

- Fukuyama, Francis (1989): The End of History? *The National Interest*, No. 13. <https://pages.ucsd.edu/~bslantchev/courses/pdf/Fukuyama%20-%20End%20of%20History.pdf>
- Fukuyama, Francis (2022): More Proof That This Really Is the End of History. *The Atlantic*, október 17. <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2022/10/francis-fukuyama-still-end-history/671761/>
- Hughes, Geraint (2022): Is the War in Ukraine a Proxy Conflict? King's College London, október 12. <https://www.kcl.ac.uk/is-the-war-in-ukraine-a-proxy-conflict>
- Mihályi Péter – Szelényi Iván (2021): Harminc év után (A szocializmusból a kapitalizmusba való átmenet ellentmondásai). *Mozgó Világ*, 47, 7–8. <https://mozgovilag.hu/2021/09/08/mihalyi-peter-szenyi-ivan-harminc-ev-utan/>
- Mihályi Péter – Szelényi Iván (2022): Szuverenitás: a szabadság védelme vagy a zsarnokság ideológiája? *Élet és Irodalom*, 66, 10, március 11. <https://www.es.hu/cikk/2022-03-11/mihalyi-peter-szenyi-ivan/szuverenitas-a-szabadsag-vedelme-vagy-a-zsarnoksag-ideologiaja-.html>
- Szelényi Iván – Mihályi Péter (2019): *Varieties of Post-communist Capitalism: A Comparative Analysis of Russia, Eastern Europe and China*. (*Studies in Critical Social Sciences* 157) Brill
- URL1: Putin on Isis: 'when a fight is inevitable, you hit first'. *The Financial Times*, 23 October 2015. <https://www.ft.com/content/d080a162-ee31-3fb6-aa49-92a7e307ec19>
- URL2: Russia's Nuclear Threat Certainly Not a Bluff, Warns Putin's Ally. *DeccanHerald*, 27 Sep 2022. <https://www.deccanherald.com/international/world-news-politics/russias-nuclear-threat-certainly-not-a-bluff-warns-putins-ally-1148661.html>
- URL3: Putin: "Global Reorganisation Of Sovereign States Is Occurring Into A Multipolar World". Russia Briefing, 21 July 2022. <https://www.russia-briefing.com/news/putin-global-reorganisation-of-sovereign-states-is-occurring-into-a-multipolar-world.html/>